
Ressenyes

«El barroc català. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987» (a cura d'Albert ROSSICH i August RAFANELL). Barcelona, Edicions dels Quaderns Crema, desembre de 1989. 654 ps.

Als prejudicis generals envers el Barroc, en la historiografia catalana, s'hi ha sumat el mite de la *Decadència*, de manera que ha esdevingut un període particularment menystingut i poc estudiat. La seva recuperació, per tant, resulta indispensable, independentment de l'opinió que ens mereixi el *Neobarroc*, que, de moment, sembla apuntar-se com el corrent destinat a substituir o, més aviat, a culminar la Postmodernitat. Tot i l'existència de diversos precedents remarcables, el procés de reconstrucció continuada i plena del Barroc català és incipient. Calia, doncs, encara que s'havia celebrat ja el Primer Congrés d'Història Moderna a Catalunya (el 1984), un encontre de caràcter més interdisciplinari i centrat específicament en el Barroc (si bé aquest concepte no sempre s'adequa a tots els aspectes de l'època, com remarquen alguns dels participants), que en consolidés l'interès, coordinés les aportacions i obrís noves expectatives. Així ho han fet les Jornades, organitzades per l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes Francesc Eiximenis, i ho ha refermat la publicació de les actes.

«El barroc català» (en el qual no es recullen la conferència inaugural, algu-

na comunicació ni els debats) es divideix en cinc seccions. La primera, «El marc històric», l'obre una ponència de Núria Sales, *Alguns aspectes de la Catalunya del Barroc*, en què s'esbossa un panorama diversificat i fins deliberadament caòtic, per fidelitat a la realitat històrica de l'època. Encapçala les comunicacions la de Xavier Gil, *Noves visions sobre velles realitats de les relacions entre la capital i els territoris a les monarquies europees dels segles XVI i XVII*, en què es qüestiona la concepció corrent de l'estat modern (un tema força debatut darrerament) i proposa una perspectiva d'estudi que tingui en compte que la «complexitat i interacció [...] són inherents a les relacions entre centre i localitats, així com ho són també els conflictes i les divergències dins un i altres». Xavier Torres i Sans, a *El bandolerisme català del barroc: ¿Fill de la misèria» o de la benestança?* (que sintetitza la primera part de la seva tesi doctoral), analitza aquest fenomen tan important a l'època, remarcant-ne sobretot la relació amb els interessos de les classes altes, contra les interpretacions més habituals. La comunicació de Joan Busquets, *Bisbes espanyols i francesos a Catalunya durant la*

Guerra dels Segadors, revela, a través de l'estudi de l'actitud de l'episcopat davant el conflicte, l'important paper d'aquest estament, «com a funcionaris reials i executors de la política de l'Estat», i, per tant, com a elements centralitzadors. Eva Serra i Puig, a *L'inici formal de la guerra contra el rei: un censal de tres-centes mil lliures. Nota a un aspecte de la Guerra dels Segadors*, suscita dues qüestions, que proposa que siguin estudiades més àmpliament: d'una banda, la importància de l'endeutament, tant públic com privat, a l'època i, de l'altra, la composició dels revoltats. Clou aquesta secció la comunicació de Jordi Vidal Pla, *Exèrcit i conflictivitat social. Exemples de resistència al Penedès en el segle XVII*, que aporta l'estudi d'aquest aspecte des de la perspectiva local.

La segona secció, dedicada a «L'arquitectura i les arts plàstiques», l'encapçala una ponència de Joan Ainaud de Lasarte, *El barroc català*, en què, després de fer balanç de la historiografia, s'esbossa un panorama que no oblidia tècniques considerades menors i que remarca el caràcter progressiu de l'evolució, davant les perioditzacions taxatives. Joan-Ramon Triadó, a la comunicació *L'art a l'època del Barroc: una proposta d'anàlisi interdisciplinària*, planteja diverses línies d'estudi, ressaltant la necessitat de coordinar les aportacions. Després de la monografia de Josep Clara sobre *La façana principal de la Col·legiata de Sant Feliu de Girona*, segueixen dues comunicacions que estudien una manifestació tan significativa de l'art barroc com són els retaules: una ho fa globalment, tot i que se centra al Rosselló, *Retaules barrocs*, d'Eugení Cortade, i l'altra, *Les traces de retaules barrocs. Proposta per a un primer catàleg*, de Bonaventura Bassegoda i Hugas, inventaria els projectes (alguns dels quals es reproduïen en forma de làmina), atesa la seva importància com a «anell intermedi de la cadena entre el document contractual i l'obra realitzada», sovint destruïda, com a «instrument privilegiat per a entendre l'evolució formal i tipològica dels retaules» i pel seu interès en si com a mostres de la «cultura gràfica». Mercè Vidal i Solé aporta noves dades sobre *L'escultor Antoni Tremulles (c. 1570-c. 1640)*, M. Assumpta Roig i Torrentó comenta *Una representació escultòrica del magnífic, unicum exemplum del barroc català*, un relleu escultòric de Sant Llorenç de Morunys, en una completa anàlisi que revela la concepció religiosa que l'inspira, i la comunicació de Joan Bosch i Ballbona, *Novetats a l'entorn del pintor Pere*

Cuquet: les teles del retaule major del *Carne de Manresa*, aconsegueix de «redimensionar» la producció plàstica d'aquest artista, demostrant-ne la quantitat i l'acceptació, encara que no encaixi dins «la cotilla definida per l'aplicació mimètica de les constants estilístiques i la periodització delimitades per altres tradicions historiogràfiques». Tanca aquesta secció una *Bibliografia de Cèsar Martinell i Brunet*, peoner en l'estudi de l'art català d'aquesta època, a cura de Maria Martinell i Taxonera i Bonaventura Bassegoda, que completa les ja existents.

La tercera secció aplega diverses comunicacions sobre «Les festes, l'art efímer i l'escenografia». M. Àngels Pérez Samper ofereix un «avanç, molt resumit i només parcial, d'un projecte d'investigació més ampli» sobre *Les festes reials a la Catalunya del Barroc*. Mercè Gambús Saiz estudia, sobretot etnogràficament, però sense descuidar l'urbanisme, *La ciutat de Palma com a escenografia festiva en el segle XVII*. Enric Riera i Fortiana abunda en *Les festes celebrades a Catalunya durant el viatge i el casament de Felip V (1701-1702)* i amplifica la comunicació precedent de M. A. Samper. Joan-Francesc Ainaud i Escudero procura establir una tipologia provisional de *L'arquitectura efímera a la Barcelona del segle XVII*, un aspecte, tot i ser molt característic de l'art barroc, encara no estudiat a Catalunya. Finalment, Francesc Massip, a *Tradició medieval i innovació en el teatre de Francesc Vicent Garcia*, «sintetitz i matisa les notes introductòries» que va redactar amb Àngels Massip per a la seva edició de la *Comèdia famosa de la gloriosa verge i màrtir santa Bàrbara*, centrant-se en l'estudi de l'escenografia, que il·lustra amb un plànol que van extraviar els responsables de la publicació de la peça.

La secció dedicada a «La música», un aspecte particularment important en l'art de l'època, l'obre una ponència de Francesc Bonastre, *El barroc musical a Catalunya*. Tan sols dues comunicacions detallen aquest complet marc general: Josep M. Gregori ens ofereix unes *Notes per a l'estudi del contralt barroc: les oposicions de la seu de Girona de 1734*, no gaire rellevants, acompanyades d'algunes consideracions tímbriques» generals, i Jordi Rifé aporta una *Aproximació a l'estudi dels villancicos d'Emmanuel Gônima*, un gènere al qual, com havia avançat Bonastre, «la flexibilitat del seu esquema formal i l'escassetat de mitjans amb què pot interpretar-se el converteix en el vertader recipiendari de les novetats i les experiències del nou estil».

La cinquena secció agrupa «La literatura i la llengua». L'encapçalen els parlaments d'obertura i de cloenda del debat i de les comunicacions fets per Joaquim Molas, que, a part el fet de ressaltar alguns aspectes suscitats per la resta d'intervencions, recorda algunes contribucions a la revaloració del Barroc (a les quals caldria afegir la seva), defineix les característiques generals de la literatura catalana dels segles XVI-XVIII, bo i reclamant que s'estableixin les bases d'estudi i advertint que les conclusions globals poden ser encara tan sols provisionals, i, com a aportació pròpia, apunta «alguns trets» de la poesia. Dues comunicacions comparen la literatura barroca catalana amb d'altres, per les analogies, no necessàriament influències, o contrastos, sobretot socioliteraris. Kenneth Brown confronta *El barroc literari català i castellà: contextos, textos i intertextos*, a vegades abandonant la perspectiva panoràmica per oferir interessants apunts monogràfics. Albert Rossich, a la comunicació *Subordinació i originalitat en el barroc literari català: alguns paral·lelismes*, analitza aquest aspecte comparant l'aportació de la nostra literatura amb la de dues altres també «perifèriques» «respecte dels grans centres de producció literària del moment», la portuguesa i l'occitana, i arriba a la conclusió que predomina la imitació (que procura de provar amb dos contraexemples: la proliferació dels poemes de doble lectura i les «sàtires anticultistes») sobre la innovació (reduïda als poemes monosil·làbics), el valor de la qual, però, relativitza. Segueixen dues comunicacions que emmarquen la literatura en un aspecte ideològic tan important en el Barroc com és la religiositat (que caldria estudiar també des d'una perspectiva atea) i, més en concret, en la seva concepció de la mort. La de Pep Balsalobre, *De la dansa macabra a l'anatomia mental. A propòsit d'Agustí Eura*, interpreta la poesia ascètica d'aquest autor, situant-la en la llarga tradició escatològica cristiana, sobretot en la jesuítica, però

remarcant-ne l'originalitat en la utilització de la *topica*. Modest Prats, a *Una aproximació esbiaixada al barroc. Els crits de les ànimes del purgatori*, remarca la importància d'aquesta devoció, fruit sobretot de la Contrareforma, i, en particular, la seva incidència literària, que il·lustra amb el comentari d'una novena i de tres poemes, entre els quals destaca «De unes hores romanes, sor Maria», de F. V. Garcia. Clouen la secció i el llibre dues comunicacions d'història de la llengua: la primera consisteix en unes *Notes sobre la interferència lingüística en la literatura catalana del Barroc*, d'August Rafanell, centrades en els «suports [...] ideològics que [...] van afavorir la castellanització de la llengua literària»; la segona, *La disputa lingüística al Rosselló a través dels prefacis de les obres impreses (1590-1698)*, de Pep Vila, aplega diversos textos il·lustratius d'actituds envers el català, precedits d'una breu «presentació» conjunta.

L'interès i la qualitat de les ponències i comunicacions, lògicament, varia, però, en conjunt, és notable, i, encara que alguns aspectes resulten discutibles, els resultats són, en general, no concloents, perquè no podien ser-ho, però sí suggestius. L'estat encara incipient de les investigacions excusa bona part de les possibles objeccions, a algunes de les quals s'avança A. Rossich en el pròleg: la falta d'«una reflexió sobre la validesa i els límits del mateix concepte de "barroc"», «que no s'hagin tingut prou en compte el conjunt de manifestacions que sorgeixen arreu dels països catalans» i «la inclusió de fenòmens que desborden, cronològicament o estètica, allò que es pot considerar estrictament barroc». Així i tot i encara que, individualment, destaquen més altres estudis que els que es recullen en les actes, globalment, les Jornades representen un pas decisiu en el procés de recuperació del Barroc català, que, en part gràcies a aquest estímul, completaran, confio, noves aportacions.

F. XAVIER VALL I SOLAZ

MODEST PRATS, AUGUST RAFANELL, ALBERT ROSSICH, *El futur de la llengua catalana*. Barcelona, Editorial Empúries, 1990 («Biblioteca Universal Empúries», núm. 45.) 83 ps.

El discurs dels autors dels escrits que aplega *El futur de la llengua catalana*, polèmic i incompres —com a resposta cal tenir en compte *L'ús del català*, de

Francesc Vallverdú—, no és nou, per bé que no tingui res a veure amb un suposat cicle històric d'averanys apocalíptics: es tracta d'una altra de les reflexions